

Gamze Akkus İlgezdi
CHP Genel Başkan Yardımcısı - İstanbul Milletvekili

GİRİŞ

Tüm dünya ile birlikte ülkemizi de etkileyen Covid-19 salgınında aşı ve aşı ile ilgili çalışmalar pandeminin en önemli gündemidir.

Konunun aşının bulunması ile bitmeyeceği pandeminin ilk gününden itibaren uzmanlar tarafından dile getirilen önemli bir noktadır. Aşının üretimi, dağıtımı, ülkelerin ulaşılabilirliği, vatandaşların aşılabilmesi bir birinden zor süreçlerdir.

Dünyada 14 Ocak 2021 yılı itibari ile 33 milyondan fazla kişi aşılanmıştır. Ancak bu rakam Tüm dünyanın ancak binde 42'sine denk gelmektedir.

Türkiye'ye 3 milyon doz gelen aşı 14 Ocak itibari ile sağlık çalışanlarından başlayarak kullanılmaya başlanmıştır. İsrail, ülkemizde aşılamanın başladığı gün tüm nüfusunun yüzde 23'ünü aşılamıştır.

Genel Başkanımız Sayın Kemal Kılıçdaroğlu başkanlığında, dünyadaki aşı uygulamaları ile ilgili konusunda uzman Çin, Amerika, İsveç, Almanya ve Türkiye'den enfeksiyon hastalıkları uzmanları, virologlar, halk sağlığı uzmanları, aşı geliştirme uzmanları, biyologlar, biyoteknologlar ile bir zoom toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Toplantıda ülkelerin aşı politikaları, aşılama süreçlerinde yaşananlar, Türkiye'nin aşı konusunda yaptıkları ve yapması gerekenler uzmanlar tarafından aktarılmıştır.

Tespitler

1- 18 yaş altı da aşılmalı

Yapılan aşı planlarında 18 yaş altı tüm ülkelerde ihmal edilmektedir. 18 yaş üzeri değil, 18 yaş altının da mutlaka planlanması gerekmektedir. Uzmanlara göre bu tür patojenlerin yayılımını tam olarak kesebilmek için belirtisiz veya az belirti gösteren kişilerin de yani çocukluk döneminin de mutlaka aşılması gerekmektedir.

2- 1 yıl içinde 150 milyon doz ihtiyaç

Çocukların da aşılması gerektiğini altını çizen uzmanlar Türkiye’de 82 milyon nüfusun, yaklaşık 70 milyonunun mutlaka aşılamak gerektiğini söylemektedir.

Bu 70 milyonun aşılması için 150 milyon doz aşıya ihtiyaç vardır. 150 milyon doz aşının bir sene içerisinde temin edilerek, yapılması gerekmektedir. Ancak böyle bir durumda rahat döneme geçilebilir.

3- Çocukluk Dönemi diğer aşılar tehlikede

Dünyadaki Covid pandemisi nedeniyle aşı üretimi Covid-19’a endekslenmiş durumdadır. Bu nedenle çocukluk dönemi diğer aşılarla erişimde sorunlar doğması muhtemeldir. Dünyadaki genel aşı üretimindeki bir daralma gelecek için ciddi sağlık sorunları yaratacaktır.

Ayrıca pandeminin devamında veya bundan on sene sonra ya da yirmi sene sonra benzer başka pandemiler çıkma durumunda da aşıya ulaşımında sorunlar yaşanabilecektir.

4- En azından aşı takvimindeki aşıları üretebilmeliyiz

Türkiye’nin en azından aşı takviminde yer alan en temel aşıları üretmesi gerekmektedir. Türkiye’nin köklü bir aşı geleneği vardır. Temel aşıların üretimi için aşı yatırımları yapması gerekmektedir.

5- Hızlı bağışıklama mutasyonlardan korur

Aşı hızlı bir şekilde uygulanabilir, bağışıklama yapılabilirse ve virüsün sirkülasyonunun azaltılması mümkün olabilirse mutasyonlar kontrol altına

alınabilir. Bu mutasyonların antijenik yapıyı değiştirecek boyutlara ulaşmadan toplumun ciddi anlamda, hızla aşılanması gerekir.

6- Yerli aşıya yeterince destek yok

Türkiye’de yapılacak olan aşılara da destek olunması gerekmektedir. şu anda devlet tarafından ciddi bir destek yapılmamaktadır. Devlet, “Üretin, getirin, kontrol edeyim, ondan sonra uygun görürsem alırım” demektedir. Ama bu üretimin ne kadar kapasitede olacağının planlanması ve özel sektör varsa devlet eliyle desteklenmesi gerekir. Çünkü tüm dünyada aşı geliştirme konusundaki prosedür bu şekildedir.

7- Sağlık Bakanlığının tutumu aşı karşıtlığını artırdı

Ülkemizde hali hazırda olan aşı karşıtlığı sorununa ek olarak Covid-19 döneminde Sağlık Bakanlığı’nın aşı ile ilgili gerekli bilgilendirmeleri yapmaması, aşı karşıtlığını ve aşı tereddüdünü arttırmıştır.

Bunun yanında Türkiye’de uygulanacak olan aşıyı üreten Sinovac şirketinin hiçbir şekilde yapılan tartışmalara ışık tutacak bir açıklama yapmaması, aslında kendi ürününe karşı olan güvenin azalmasına yol açmaktadır.

Almanya’da Robert Koch Enstitüsü internet sayfasından günlük vakaları, günlük ölüm sayılarını, baştan beri olan tüm raporları gün gün halkın erişimine açmıştır. Gün gün aşının kaç kişiye yapıldığı, hangi yaş grubunda yapıldığı görülebilmektedir. Bu durum, halk aısından çok önemli bir güven ortamı teşkil etmektedir. Bu güven de, insanların aşıya ön yargısını kırmaktadır. şu anda Almanya’da halkın büyük çoğunluğu aşı yaptırmak istemektedir. Çünkü devlet her konuda halkın eleştirilerine cevap vermektedir.

8- Teknolojiye yatırım

Türkiye’de aşı çalışmalarının önemi, sadece acil durumlarda ortaya çıkmaktadır. Ancak Türkiye’de gerekli yatırım yoktur. RNA teknolojisi gelecekte çığır açacağı çok belli bir tekniktir ve özellikle olası bir salgında çok çabuk bir şekilde, virüsün ne olduğunu anlayıp, virüsün sekansından bir RNA aşısı üretebilme avantajı sağlamaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin RNA teknolojisine yatırım yapması ve bu tip yeni teknolojilere yatırım yapması çok önemlidir.

Mutasyonlar İngiltere'nin 20 milyon poundluk yatırımı sayesinde ortaya çıkmıştır. Bu tür taramalar çok değerlidir. Çünkü İngiltere Sars Cov 2 virüsünün 2020 Mart ayından bugüne kadar, 150 bin genom sekansını tamamlamıştır.

Bu tür tarama girişimleri, hem şu anki pandemi için, hem de gelecekteki olası pandemiler için Türkiye halkının büyük bir avantajı olacaktır. Dolayısıyla böyle bir yatırım gerekmektedir.

Türkiye sekanslama işine girmelidir. Bu varyantları takip etmemiz gerekmektedir. Daha sonra oluşacak mutasyonlar sayesinde oluşan varyantlar hakkında, çok daha fazla konuşulacaktır.

Pandemi sayesinde biyoteknolojik üretim başlatmak mümkündür. Silah sanayiine yapılacak yatırımdan çok daha ucuza altyapılarla Türkiye buna ulaşabilir.

9- Türkiye'de aşı bulunsa da üretim yok!

Aşı araştırmaları sonucunda, bir aşı bulunsa bile, bunu GMP (Good Manufacturing Practices= İyi Üretim Uygulamaları) şartlarında üretmek gerekmektedir. Türkiye'de sadece tek bir GMP yeri mevcut. Bu da pandemi dönemi için yetersizdir.

Bu tür laboratuvarlar üretim esnasında tamamen kitleniyorlar ve o kitlenme sırasında, sadece belli ürünler üretilabiliyor. Yani lojistik olarak seksen milyon insana birden fazla aşının üretimi zor olacaktır.

10- Şeffaflık için TİTCK veri açıklama

Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihazlar İlaçlar Kurumu da, Amerikan FDA, Alman Robert Koch Enstitüsü gibi tüm verileri şeffafça açıklamalıdır.

FDA internet sitesinde, Moderna ve Pfizer aşılarının FDA sunumları canlı olarak verildi ve halen internette yer almaktadır.

Bu tür bağımsız bilim kuruluşlarının da Türkiye'de verilere bakması çok önemli olacaktır.

11- Yeni virüslerin geleceği biliniyordu

COVID-19 nasıl çıktı? 2002'de SARS virüsünün ortaya çıkışından sonra Çin'deki bilim insanları, Amerika'daki bilim insanlarıyla beraber mağara mağara gezerek farklı yarasa türlerinden örnekler toplayıp, topladıkları bu örneklerden elde ettikleri virüs dataları ile, SARS virüsünün çok farklı mutasyonlara sahip olduğunu gösterdiler.

Bu bilgiyi toplayan bilim insanları 2015 senesinde dünyanın en etkili dergilerinden Natural Medicine dergisinde koronavirüsünün çok değişik mutasyonlara uğrayarak ciddi, mevcut aşı ve ilaçların etkisiz kalacağı bir pandemiyi tetikleyebileceğiyle ilgili bir makale yazmıştır. Bilim 2007 senesinden itibaren SARS'tan ve MERS'ten sonra yeni bir koronavirüs salgını gelebileceğini ifade ediyordu.

12- PCR testleri neden hatalı çıktı?

PCR testleri için, izole edilmiş bir virüsün sekans bilgisine ihtiyaç vardır. Dünya farklı yerlerden gen bölgelerine ait bilgiler almıştır: Almanya'daki Robert Koch Enstitüsü'nden, Fransa'da Pasteur Enstitüsü'nden, Amerika'da CDC'den vb...

Böyle riskli bir durumda birden fazla yerden bu bilgiler alınıp çalışmaların yapılması gerekirken, sadece CDC'ye güvenilmiştir. Oysa, CDC'deki gen tanıyıcı bölgeler Amerika'da da sorun yaratmıştır. Dünyanın diğer ülkelerinin yaptığı gibi birden çok yerden bilgi alınmadığı için Türkiye'de de maalesef sorunlu testler kullanılmıştır.

Türkiye ayrıca testlerde farklı bir metot kullanmıştır. Türkiye şu an RNA izolasyonu yapmadan virüsü bir kırıcı çözeltinin içine koyarak içerisinde çok hızlı bir şekilde analiz yapmaktadır. Bu yöntem, genel anlamda işe yarasa da zayıf pozitiflerin testte saptanamamasına neden olmaktadır. Bu da hastalığın daha hızlı bir şekilde yayılmasına yol açmıştır.

13- Aşının stratejik gücü

Şu anda, ciddi miktarda aşı üreten bir ülke, bunu stratejik güç olarak kullanabilecek kapasiteye sahip olmaktadır.

14- Yerli aşı en iyi ihtimalle 2021 Mayıs!

5 Ocak 2021 itibarıyla Türkiye'den 17 tane aşı çalışması kayıtlara girmiş görünmektedir. Bunlardan yalnızca bir tanesi, Erciyes Üniversitesi'nin araştırması, uluslararası databasede Faz-1'de görünmektedir. Bu inaktif aşının, Faz-1 sonuçlanma zamanı, yine uluslararası data veri tabanında 2021 Mart ayının sonu görünmektedir. Eğer işler yolunda giderse 2021 Mart ayının sonunda ya da Mart ayı içerisinde Faz-1 sonuçlanır, raporlanır ondan sonra Faz-2'ye geçilirse, daha sonra Faz-2'de işler yolunda giderse ve Faz-3'e geçilirse, Faz-3'te işler yolunda giderse, en iyimser tahminle 5- 6 (2021 Mayıs- Haziran) ay sonra Faz-3 olumlu rapor alınabilecektir.

15- COVAX ile aşılama

COVAX'ın esas kurulma amacı az gelişmiş ülkelere ya da aşı tedarikini hiç sağlayamayacak az gelişmiş ülkelere aşı tedarikinin sağlanması ve temel felsefe olarak da "herkes güven altında olmadıkça hiç kimse güven altında olmayacaktır" felsefesidir. DSÖ buna öncülük için COVAX'ı kurmuştur. COVAX'ın içinde tedariki sağlamak ya da fonu oluşturmak için G20 ülkeleri var. Ama COVAX'ın bir amacı da yeni aşılarda geliştirilmesine ve yeni aşılarda geliştirilebilmesi için bir fon oluşturulmasına DSÖ temelli kaynak oluşturucu rol üstlenmektir.

COVAX'ın içinde çokça ilaç firması da mevcuttur. Çünkü onlar da bir yandan kendi aşılarda hibe tarzında COVAX içerisinde kullanırlarken, daha ciddi ve başka aşılarda geliştirilmesi için de burada oluşturulan fondan yararlanmak istemektedirler. Şu anda COVAX'ın içinde dünyaya dağıtabilecek yeterli bir aşı rezervi de mevcut değildir.

Sonuç

Dünya, Covid-19'la mücadelesine devam ediyor. Pandemiye sona erdirebilmek için aşı çalışmalarında önemli aşamalar kat edilmiş olsa da aşının tedariki, sevkiyatı ve uygulaması konusunda tüm dünyada ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Dünya deneyimleri aşı uygulamalarında birçok zorluğu işaret etmektedir. Ülkemizde ise aşılama 14 Ocak 2012'de ancak başlayabilmiştir. Aşı yedekleme ve çeşitlendirme planları ise çok yetersiz kalmıştır.

Uluslararası camiada aşı konusunda uzmanların görüşleri ülkemizde aşı konusunda yapılması gerekenleri ortaya koyuyor.

Öncelikle aşılamanın 18 yaş altını da kapsamaması gerekiyor.

Ülkemizde aşının işe yaraması için çocuklar dahil yaklaşık 70 milyonun aşılması, bunun için de en az 150 milyon doz aşının olması gerekiyor. Bu 150 milyon doz aşının 1 yıl içinde yapılması durumunda pandemi süreci rahatlayacaktır.

Pandemi başka sorunlara da neden olmaktadır. Aşı çalışmaları pandemiye yoğunlaştığı için mevcut çocukluk dönemi aşılarında bir daralma olması muhtemeldir. Bu durum gelecek için ciddi sağlık sorunları yaratacaktır.

Türkiye'nin en azından aşı takviminde yer alan en temel aşıları üretmesi gerekiyor. Bunun için de aşı yatırımları yapılması şart.

Dünyanın aksine ülkemizde aşı çalışmaları için gerekli destek sağlanmıyor. Ülkemizin aşı üretimi için ciddi teknolojik yatırım yapması gerekiyor. Çünkü aşı artık aynı zamanda stratejik güç.

Aşı araştırmaları sonucunda, bir aşı bulunsa bile, bunu gerekli şartlarda üretecek ülkemizde sadece bir yer mevcut. Bu da pandemi dönemi için maalesef yetersiz.

Aşılama ile sağlanacak hızlı bağışıklama, aynı zamanda Covid-19'un yeni mutasyonlarının dünyada yayılmasına da engel olacaktır.

Sağlık Bakanlığının şeffaflıktan uzak tutumu ülkemizde aşı karşıtlığını artırmaktadır. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihazlar İlaçlar Kurumu, Amerikan FDA, Alman Robert Koch Enstitüleri gibi tüm verileri şeffafça açıklamalıdır.

PCR testlerinde dünyanın yaptığı gibi birçok ülkeden örneklem yerine tek yerden örneklem alınması yüzünden PCR testleri yeterli olmamıştır. Türkiye'ye

özgü geliştirilen test metodu yüzünden, hafif semptomluların tespit edilemediği ortaya çıkmış, bu da Covid-19'un daha hızlı yayılmasına neden olmuştur.

Ülkemizde gerçekleştirilen aşı çalışmalarında ise en iyi ihtimalle 2021 Mayıs-Hazirandan önce faz 3 sonuçları alınamayacaktır. Yakın zamanda bir yerli aşı kullanımı söz konusu olamayacaktır.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin de aşılınması, pandemiye bitirmek için şarttır.

Pandemilerde, ülke bazında bir çözüm olamaz. Sadece belirli kesimleri aşılıp, süreci garanti altına alamazsınız. Afrika ülkelerinde, insanlar bu virüsü hâlâ taşıyor, bu virüsü hâlâ sirküle ettiriyorsa ve bu virüsten hâlâ hastalanıp ölüyorlarsa, bu mutasyonların çıkmayacağı ve bu mutasyonların tekrar yayılıp bir pandemiye neden olmayacağını garanti edemezsiniz.

Ülkemiz, pandemi sürecinde aşı süreçlerini doğru organize ederek salgının etkilerini en aza indirmek için doğru politikaları uygulamak zorundadır. Şeffaflıktan uzak, yeterli miktarda ve çeşitlilikte aşının olmadığı, aşı planlamalarının yapılmadığı bir ortamda, aşılamanın da yeterli düzeyde olmayacağı açıktır.

Sağlık Bakanlığı ve iktidarın, bir an önce bilim insanlarının gösterdiği yolda, yapılan yanlışlardan geri dönerek süreci yönetmeleri, ülkemizin ve dünyanın sağlığı için büyük önem taşımaktadır.